

Grammatikübersicht

Zestawienie wiadomości z gramatyki

A Übersicht über die Satzgliedstellung

Budowa zdań

I. Das Verb und seine Ergänzungen

Czasownik i jego dopełnienia

W języku niemieckim czasownik zajmuje centralne miejsce w zdaniu. Czasownik decyduje też o ilości i rodzaju dopełnień (innych części zdania). W pierwszej części kursu poznaliśmy trzy rodzaje dopełnień czasownika:

1. **die Nominativ-Ergänzung** / podmiot
2. **die Qualitativ-Ergänzung** / orzecznik
3. **die Akkusativ-Ergänzung** / dopełnienie bliższe

1. Die Nominativ-Ergänzung / Podmiot

Prawie każde zdanie zawiera podmiot. Podmiotem mogą być różne części mowy, najczęściej jest nim rzeczownik, zaimek albo imię własne.

2. Die Qualitativ-Ergänzung / Orzecznik

Orzecznik występuje głównie po czasownikach **sein** i **heißen**.

Nominativ-Ergänzung <i>Podmiot</i>	Verb	Qualitativ-Ergänzung <i>orzecznik przymiotnikowy</i>
Ich Das Herr Meier Er Menschen Du Das Zimmer	bin ist ist ist sind bist ist	neugierig. schlimm. müde. chaotisch. seltsam. unhöflich. frei.
Andreas Schäfer Die Hotelchefin Das	ist heißt ist	<i>orzecznik rzeczownikowy</i> Portier. Frau Berger. ein Lied.

O podmiot pytamy: **wer** w stosunku do osób,
was w stosunku do rzeczy.

3. **Die Akkusativ-Ergänzung** / *Dopełnienie bliższe*
Dopełnienie bliższe występuje zawsze w bierniku – Akkusativ – po określonych czasownikach, z których w pierwszej części kursu poznaliśmy następujące:

anrufen	haben	mögen	suchen
bestellen	hören	nehmen	schreiben
bleiben	kaufen	probieren	spielen
brauchen	kennen	putzen	stören
einladen	kosten	rauchen	studieren
essen	lesen	recherchieren	trinken
finden	lieben	sagen	überlegen
fragen	machen	sehen	verkaufen
glauben	meinen	singen	verstehen
			zeigen

Nominativ-Ergänzung <i>podmiot</i>	Verb	Akkusativ-Ergänzung <i>dopełnienie bliższe</i>
Die Frau Herr Meier Frau Berger Andreas Er	probiert sucht bestellt sucht verkauft	eine Bluse. ein Zimmer. einen Salat. seine Kassetten. sie.

O dopełnienie bliższe pytamy: **was** w stosunku do rzeczy **wen** w stosunku do osób.

II. Satztypen: Aussage- und Fragesatz

Rodzaje zdań.

Występują trzy rodzaje zdań:

1. *zдания oznajmujące:*

Das ist Andreas.

2. *zдания pytające*

Woher kommt er? Was macht er?

a. *z zaimkiem pytającym:*

Ist noch ein Zimmer frei?

b. *bez zaimka pytającego:*

Bleib zu Hause!

3. *zдания rozkazujące:*

Biorąc pod uwagę miejsce czasownika w zdaniu wyróżniamy dwa typy zdań:

I: *czasownik znajduje się na drugim miejscu w zdaniu,*

II: *czasownik znajduje się na pierwszym miejscu w zdaniu (rzadszy przypadek).*

	Verb		
I	Das Er Er	ist kommt schreibt	Andreas Schäfer. aus Köln. Reportagen. } <i>zдание oznajmujące</i>
	Woher Was	kommt macht	Andreas? er? } <i>zдание pytające z zaimkiem pytającym</i>

	Verb		
II	Bist Ist	du glücklich noch ein Zimmer frei?	} <i>zдание pytające bez zaimka pytającego</i>
	Bleib Probieren	zu Hause! Sie mal!	} <i>zдание rozkazujące</i>

III. Die Position der einzelnen Satzglieder

Miejsce poszczególnych części zdania

1. im Aussagesatz / w zdaniu oznajmującym

a. z reguły kolejność jest następująca:

Nominativ-Ergänzung <i>podmiot</i>	Verb	Ergänzungen <i>dopełnienia</i>	
Ich Dr. Thürmann Frau Berger Du	bin kommt sucht weiß	genau	müde. aus Leipzig. das Buch. das doch.

b. jeśli jednak chcemy coś zaakcentować przenosimy to na początek zdania.

	Akkusativ-Ergänzung <i>dopełnienie bliższe</i>	Verb	Nominativ-Ergänzung <i>podmiot</i>
<i>Tak powiedziała uradowana pani Berger: Tak powiedział zmartwiony Andreas:</i>	Genau das Buch Das	suche weiß	ich! du doch!

2. Die Satzklammer / Ramy zdania

W określonych przypadkach dwa czasowniki lub dwie części czasownika tworzą ramy obejmujące wszystkie pozostałe części zdania, z wykluczeniem podmiotu. Odnosi się to do

- zdaniami z czasownikami modalnymi: **Herr Meier möchte noch eine Nacht bleiben.***
- zdaniami z czasownikami rozdzielnie złożonymi: **Dr. Thürmann reist morgen nach Berlin ab.***

Satzklammer <i>ramy zdania</i>			
	Verb		Verb-Zusatz / przedrostek czasownika złożonego 2. Verb: bezokolicznik drugiego czasownika
Wer Herr Meier Dr. Thürmann	reist möchte reist Möchten Komm	morgen noch eine Nacht morgen Sie noch eine Nacht doch	ab? bleiben. ab. bleiben? mit!

3. Die Negation nicht / Przeczenie nicht

a. **nicht** zaprzecza zdanie i występuje na jego końcu (w zdaniach zawierających podmiot i dopełnienie bliższe).

	Verb	Akkusativ-Ergänzung <i>dopełnienie bliższe</i>		Negation <i>przeczenie</i>
Die Frau Warum Hanna	probiert probiert singt Kaufst Trink	die Frau	die Bluse die Bluse	nicht. nicht? nicht. nicht? nicht!
		du	das Buch das Bier	nicht? nicht!

b. **nicht** zaprzecza zdanie i występuje "na lewo" od orzecznika, względnie drugiego czasownika w bezokoliczniku, albo przedrostka czasownika rozdzielnie złożonego.

	Verb	Negation / przeczenie		
Er Sie Herr Meier Warum Dr. Thürmann	ist singt möchte möchte reist Komm		nicht müde nicht gern. nicht schlafen. nicht kaufen? nicht ab. nicht mit!	} Verb + Qualitativ-Ergänzung } } Verb + Infinitiv } Verb + Verb-Zusatz
		sie die Bluse		

Nicht nie zajmuje nigdy miejsca **przed** czasownikiem.

4. Die Partikeln / Partykuły: denn, doch, ja, mal, wohl, sowieso

Partykuły zajmują miejsce "na prawo" od czasownika. W zdaniach pytających zajmują miejsce po czasowniku i podmiocie.

denn występuje tylko w zdaniach pytających

ja nie występuje w zdaniach pytających

wohl/sowieso nie występują w zdaniach pytających z zaimkiem pytającym.

	Verb		<i>partykuła</i>	
Das Sie Ich Da Ich Sie Das	ist brauchen komme ist bestelle sind ist		doch doch ja. ja mal. wohl sowieso	unhöflich. das Geld. Ihre Brille. ein Kobold? vorbei.
Was	möchten Reisen	Sie Sie	denn denn	essen? ab?

B Die einzelnen Satzglieder

Części mowy

I. Verben / Czasownik

1. Verbkonjugation Präsens der regelmäßigen Verben

Koniugacja czasowników regularnych w czasie teraźniejszym.

Czasowniki regularne odmieniają się według stałego wzoru – końcówki dołączane są do tematu czasownika. Temat otrzymujemy po odjęciu końcówki **-en** od bezokolicznika. W słownikach czasowniki występują w bezokoliczniku. Bezokolicznik: **kommen** odjęcie końcówki: **komm(en)** → temat: **komm-**.

<i>bezokolicznik</i>	<i>liczba pojedyncza</i>		<i>liczba mnoga</i>	
kommen	<i>osoba</i>	<i>temat końcówka</i>	<i>osoba</i>	<i>temat końcówka</i>
1. osoba	ich	komm e	wir	komm en
2. osoba (per "ty") (Pan/Pani)	du Sie	komm st komm en	ihr Sie	komm t komm en
3. osoba	er/sie	komm t	sie	komm en

2. Besonderheiten im Präsens / Wyjątki w czasie teraźniejszym

a. czasowniki, których temat kończy się na **-d** lub **-t**, mają w 2 i 3 os. l. poj. końcówkę **-est** albo **-et**:

arbeit-en: **du arbeit-est, er arbeit-et**
find-en: **du find-est, er find-et**

b. czasowniki, których temat kończy się na **-s** lub **-ß**, mają w 2 os. l. poj. końcówkę **-t**:

heiß-en: du heiß-t

c. **Verben mit Vokalwechsel** / czasowniki zmieniające samogłoskę w temacie
Niektóre czasowniki w 2 i 3 os. l. poj. w czasie teraźniejszym zmieniają samogłoskę w temacie:

lesen: du liest, er liest

sehen: du siehst, er sieht

sprechen: du sprichst, er spricht

nehmen: du nimmst, er nimmt

essen: du ißt, er ißt

3. Verbkonjugation von haben / Koniugacja czasownika haben

haben	czas teraźniejszy		czas przeszły/Präteritum	
	<i>l. poj.</i>	<i>l. mn.</i>	<i>l. poj.</i>	<i>l. mn.</i>
1. osoba	ich habe	wir haben	ich hatte	wir hatten
2. osoba	du hast Sie haben	ihr habt Sie haben	du hattest Sie hatten	ihr hattet Sie hatten
3. osoba	er hat sie hat	sie haben	er hatte sie hatte	sie hatten

4. Verbkonjugation von sein / Koniugacja czasownika sein

sein	czas teraźniejszy		czas przeszły/Präteritum	
	<i>l. poj.</i>	<i>l. mn.</i>	<i>l. poj.</i>	<i>l. mn.</i>
1. osoba	ich bin	wir sind	ich war	wir waren
2. osoba	du bist Sie sind	ihr seid Sie sind	du warst Sie waren	ihr wart Sie waren
3. osoba	er ist sie ist	sie sind	er war sie war	sie waren

5. Verbkonjugation von wissen und vom Modalverb mögen (Präsens)

Koniugacja czasownika **wissen** i czasownika modalnego (posiłkowego trybu) **mögen** (w czasie teraźniejszym)

	wissen		mögen	
	<i>l. poj.</i>	<i>l. mn.</i>	<i>l. poj.</i>	<i>l. mn.</i>
1. osoba	ich weiß	wir wissen	ich möchte	wir möchten
2. osoba	du weißt Sie wissen	ihr wißt Sie wissen	du möchtest Sie möchten	ihr möchtet Sie möchten
3. osoba	er weiß sie weiß	sie wissen	er möchte sie möchte	sie möchten

6. Imperativ der Verben / Tryb rozkazujący czasowników

W trybie rozkazującym wyraża się rozkazy, polecenia i prośby.

Można to uczynić na jeden z trzech sposobów:

Komm! 2 os. l. poj. per "ty". Zaimek **du** odpada.

Entschuldigen Sie! 2 os. l. poj. per "Pan/Pani". Zaimek osobowy pozostaje.

Gehen wir! 1 os. l. mn. Zaimek osobowy pozostaje.

7. Trennbare Verben (Präsens) / Czasowniki rozdzielnie złożone (w czasie teraźniejszym)

Czasowniki z przedrostkami akcentowanymi są rozdzielnie złożone. W zdaniu głównym przedrostek występuje zawsze na końcu.

bezokolicznik		Verb		Verb-Zusatz przedrostek
einladen anrufen mitkommen	Ich	lade Rufen Komm	Sie nach Berlin Sie mich morgen doch bitte	ein. an? mit!

W zdaniach z czasownikiem modalnym czasowniki rozdzielnie złożone pozostają w bezokoliczniku:

abreisen: Ich möchte morgen abreisen.

II. Artikel und Nomen / Rodzajnik i rzeczownik

1. definiten und indefiniten Artikel / Rodzajnik określony i nieokreślony

Rodzajnik poprzedza rzeczownik i określa jego rodzaj gramatyczny. Rodzaj gramatyczny nie musi być zgodny z rodzajem naturalnym. Nowych słówek należy się uczyć zawsze z rodzajnikiem.

Występują trzy rodzaje: męski, nijaki i żeński, którym przyporządkowane są odpowiednie rodzajniki określone i nieokreślone.

	liczba pojedyncza						liczba mnoga
rodzajnik określony nieokreślony	maskulin (m.) rodzaj męski mianownik biernik		neutrum (n.) rodzaj nijaki mian. bier.		feminin (f.) rodzaj żeński mian. bier.		} zawsze die (nie ma l. mn.)
	der	den	das	das	die	die	
	ein	einen	ein	ein	eine	eine	
zaprzeczenie	kein	keinen	kein	kein	keine	keine	zawsze keine

Rozróżniamy rodzajniki określone i nieokreślone. Rodzajnik nieokreślony stosuje się przed rzeczownikiem, oznaczającym osoby lub rzeczy, które nie są nam bliżej znane, lub o których mówimy po raz pierwszy. Wymieniając te osoby lub rzeczy po raz wtóry, używamy rodzajnika określonego.

Da liegt ein Spiegel.

Der Spiegel kostet zehn Mark.

Da liegt ein Buch.

Das Buch kostet zwei Mark.

Da liegt eine Flasche.

Die Flasche ist voll.

2. Der Possessiv-Artikel / Zaimek dzierżawczy

Zaimek dzierżawczy występuje przed rzeczownikiem i odmienia się w liczbie pojedynczej jak rodzajnik nieokreślony, a w liczbie mnogiej – jak rodzajnik określony. Odmienne niż w języku polskim zaimek dzierżawczy w 3 os. l. poj. w języku niemieckim musi zawsze odpowiadać osobie, której dotyczy i rodzajowi rzeczownika, który określa. Dla rodzaju żeńskiego w mianowniku i bierniku dodaje się końcówkę **-e**. Dla rodzaju męskiego w bierniku dodaje się końcówkę **-en**. Do zaimków dzierżawczych w liczbie mnogiej w mianowniku i bierniku dodaje się końcówkę **-e**.

	mianownik		biernik	przed rzeczownikiem w l. mn.
	rodzaj męski nijaki	rodzaj żeński	rodzaj męski	
liczba pojedyncza				} dla w wszystkich rodzajów w mianowniku i bierniku zawsze + e (meine/deine/seine...)
1. osoba	mein	meine	meinen	
2. osoba	dein	deine	deinen	
3. osoba	Ihr	Ihre	Ihren	
	 sein	seine	seinen	
	 ihr	ihre	ihren	
liczba mnoga				
1. osoba	unser	unsere	unseren	
2. osoba	euer	eure	euren	
3. osoba	Ihr	Ihre	Ihren	
	ihr	ihre	ihren	

3. Nomen im Plural / Liczba mnoga rzeczowników

Rzeczowniki w liczbie mnogiej mogą różnić się od rzeczowników w liczbie pojedynczej końcówką lub przegłosem (Umlaut).

Niektóre rzeczowniki nie zmieniają się w liczbie mnogiej.

końcówka w liczbie mnogiej		liczba pojedyncza	liczba mnoga	liczba pojedyncza	liczba mnoga: końcówka + Umlaut
-e	der Beruf	die Berufe		der Paß	die Pässe
-n	die Kasette	die Kassetten			
-en	die Frau	die Frauen			
-s	das Taxi	die Taxis			
-er	das Lied	die Lieder		das Tuch	die Tücher
..	der Mantel	die Mäntel			
-	das Zimmer	die Zimmer			

III. Pronomen / Zaimki

1. Personalpronomen / Zaimki osobowe

liczba pojedyncza			liczba mnoga	
mianownik			biernik	mianownik
1. osoba		ich	mich	wir
2. osoba	(“ty”)	du	dich	ihr
	(“Pan/Pani”)	Sie	Sie	Sie
3. osoba	{	rodz. męski	er	} sie
		rodz. nijaki	es	
		rodz. żeński	sie	

2. Fragepronomen / Zaimki pytające

wer	pyta o osobę w mianowniku:	Wer spricht da? (Ex)
wen	pyta o osobę w bierniku:	Wen suchen Sie? (meine Mutter)
was	pyta o rzeczy w mianowniku i w bierniku:	Was liegt da? (Schallplatten) Was suchst du? (meinen Mantel)
woher	pyta o pochodzenie:	Woher kommt Andreas? (aus Köln)
wo	pyta o miejsce:	Wo wohnt Dr. Thürmann? (in Berlin)
warum	pyta o przyczynę:	Warum arbeiten Sie? (Ich brauche Geld)
wie	pyta o imiona własne:	Wie heißen Sie? (Andreas Schäfer)
	pyta o własności i cechy:	Wie ist der Mensch? (neugierig)

3. Negation / Przeczenie

nicht	zaprzecza treść zdania:	Das verstehe ich nicht.
--------------	-------------------------	-------------------------

kein/keine
nichts

zaprzecza rzeczownik:
zaprzecza dobitnie treść zdania:

Andreas hat keine Flöte.
Ich verstehe alles.
Ich verstehe nichts.

4. Partikeln / Partykuły

Partykuły stosuje się bardzo często w języku mówionym. Nie zmieniają one sensu wypowiedzi, ale modyfikują jej wymowę – wzmacniają ją albo osłabiają:

np. w tym przypadku **denn**
podkreśla zdziwienie:
tu zaś **mal** sprawia,
że polecenie brzmi łagodniej:

Was machen Sie **denn** hier?

Probier **mal**.